

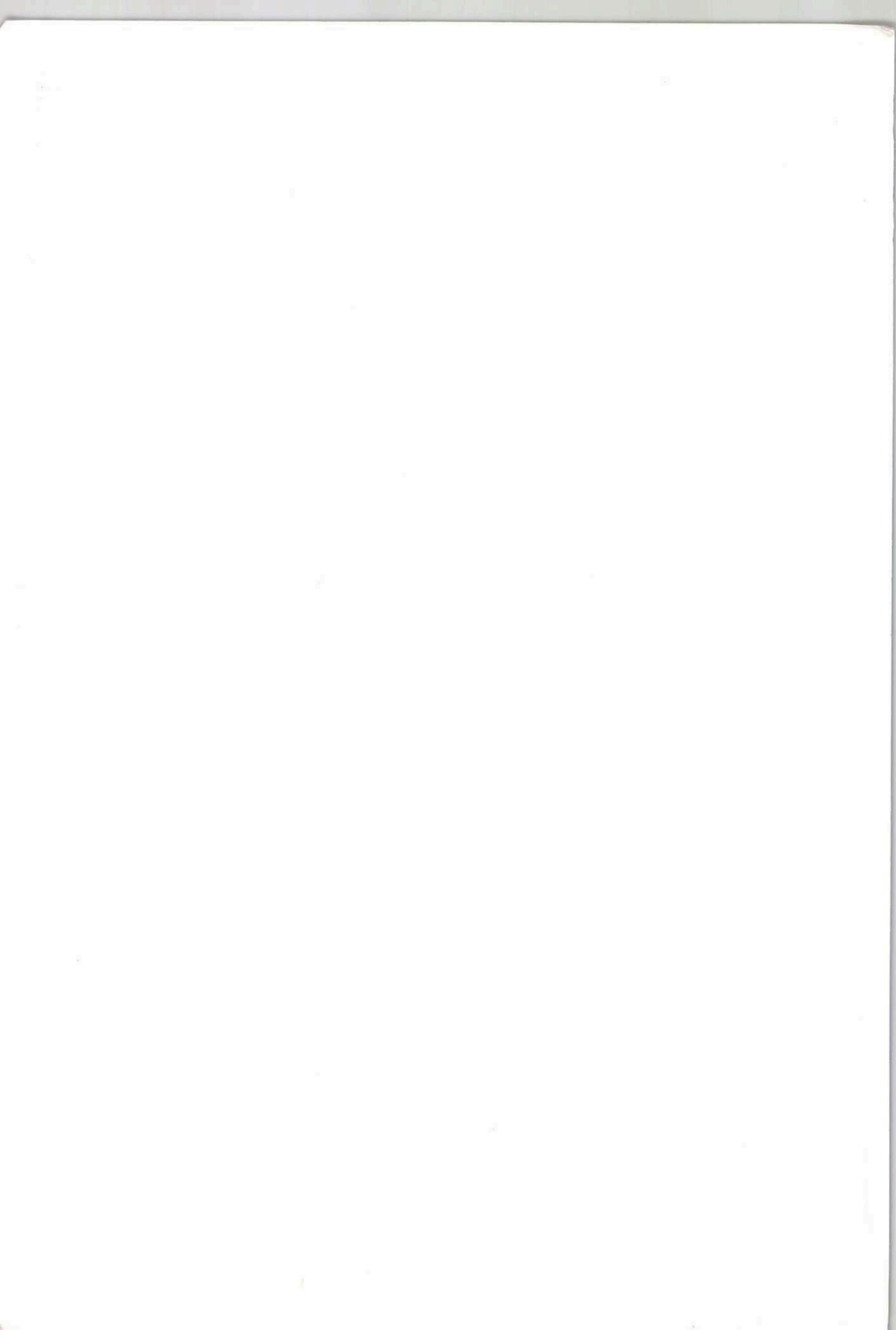

RODOSZ • TANULMÁNYOK • 2004-2005

FILO-LOGIKÁK

Fiatal kutatók tanulmányai az
irodalomtudomány, a nyelvészet
és a filozófia köréből

KRITERION

RODOSZ TANULMÁNYOK 2004–2005/I

**A kötet megjelenését
a Magyar Oktatási Minisztérium
és a Communitas Alapítvány
támogatta**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Rodosz-tanulmányok 2004-2005 . – Cluj: Kriterion. 2007.

[kötet] 1: Filo-logikák
ISBN 978-973-26-0896-8

008(=511.141)(498)(063)

RODOSZ TANULMÁNYOK 2004–2005

I.

FILO-LOGIKÁK

**FIATAL KUTATÓK TANULMÁNYAI
AZ IRODALOMTUDOMÁNY, A NYELVÉSZET
ÉS A FILOZÓFIA KÖRÉBŐL**

Szerkesztette:

T. Szabó Levente és Zabán Márta

**A Romániai Magyar Doktorandusok
és Fiatalkutatók Szövetségének
(RODOSZ)**

V. és VI. Tudományos Konferenciáján

**– 2004. április 2 és 3-án és 2005. április 18 és 19-én
elhangzott előadások**

Kriterion Könyvkiadó

Kolozsvár

A borítót
Könczey Elemér
tervezte

Copyright © RODOSZ – 2007

Minden jog fenntartva, beleértve a mindennemű sokszorosítás
és a nyilvános előadás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Olvasószerkesztő: Jakab Márta
Nyomdai ívek száma: 39
Alak: 14,5×20,5
Megjelenés éve: 2007
Nyomdai előkészítés: Kriterion Műhely, Kolozsvár
Készült a kolozsvári GEWALT nyomdában

Tartalom

T. Szabó Levente–Zabán Márta: Fölvezetésül	9
--	---

2004

FILOZÓFIAI ÉS NYELVÉSZETI PERSPEKTÍVÁK

Tamás Dénes:

A hermeneutikai diskurzus eredendő elmosódottságáról	13
--	----

Csiki Huba:

Kvázi-narratívák. Az eleven jelen mint a pillanatban konstituált időeltolódás.....	19
--	----

Kiss Andrea-Laura:

Németh László pedagógiájának hermeneutikai vonatkozásairól	26
--	----

Fazakas Emese:

Az <i>alá</i> igekötő használata az ómagyar kortól napjainkig	34
---	----

Sz. Demeter Éva:

A számítógép és a nyelv használati joga	54
---	----

Zsemlyei Borbála:

Kicsinyítő képzők az erdélyi régiségben	65
---	----

Papp Anna Mária:

A magyar nyelv román szemszögből. A marosvásárhelyi állapotok	74
--	----

IRODALOMTÖRTÉNESEK

Baricz Ágnes:

Egy 18. századi hitvita: a marosvásárhelyi patikáriusné esete	95
---	----

Bodó Márta:

A Ratio Studiorum és a jezsuita iskolai színjátszás	103
---	-----

Barcsay Andrea:

Megjegyzések az érzékenység korának magyar irodalmához.	125
--	-----

Nagy Zsófia Borbála:

A kéziratos énekköltészet és a 18-19. századi magyar női líra	136
---	-----

Bartha Katalin Ágnes:

Tablók, fényképek, előadások	153
------------------------------------	-----

T. Szabó Levente:

- „Nálunk még nem halt ki a női szemérem s a férfi hűség.”
Erdélyiség-képzetek (és regionális történetek)
a 19. század közepén 166

Miklós Ágnes Kata:

- Egy „outsider” a harmadik Forrás-nemzedékben –
Darkó István fantasztikus történetei224

Berki Tímea:

- Kulturális stratégiák. Moldován Gergely esete
a magyarokkal és a románokkal237

Pieldner Judit:

- Líra és ornamentika. Az én arca(i)247

Szilveszter László Szilárd:

- Az intertextualitás és irónia a harmincas évek lírai törekvéseiben
.....258

Varga Ildikó Piroska:

- Az újraírt *Kalevala*. Szente Imre fordítása273

Mester Béla:

- „Akarja-e Isten a bűnt?” Szegedi Kis István élete
és teológiája Szilágyi István *Hollóidő* című regényében284

Orbók Ilona:

- Narratívák Edgar A. Poe-nál293

Gál Andrea:

- Virtualitásregények. Jake Smiles *I link* című regényének
recepciója és cyberpunk pretextusai310

Györffy Gábor:

- A romániai magyar cenzúra tipológiai vizsgálata335

Gagy Ágnes:

- Ha a világot tartó teknősnék is van élettere341

2005

NYELV, KOMMUNIKÁCIÓ, FORDÍTÁS

Zsemlyei Borbála:

- Becenevek földrajzi elterjedése az erdélyi régiségben353

Nagy Tünde:

- Interpreting Tense within the Mental Space Theory362

Varga P. Ildikó:

- Irodalom és politikum összefonódása az 1920–1945 közötti
években Vikár Béla *Kalevala*-fordítása kapcsán372

Farkas Imola:	
The Cultural Dimension of Translation	381

IRODALOM, MÉDIUM, TÖRTÉNET

Farmati Anna:	
A narratív motívumok a XVII. századi magyar katolikus népénekekben	391
Bíró Annamária:	
A Siebenbürgische Quartalschrift magyarságképe	413
Bartha Katalin Ágnes:	
Shakespeare XIX. századi kolozsvári olvasói	426
Berki Tímea:	
Tansámlí. Irodalom, oktatás, politika a kolozsvári egyetemen a 19. század végén	460
Zabán Márta	
Műfajok és definícióik létformája a 19. század második felének magyar verses nagyepikájában	480
T. Szabó Levente:	
Milyen nyelven beszél az irodalom tudománya? Szakszerűsödés és a professzionizáció nyelvi következményei a 19. század közepén.....	491
Mester Béla:	
Szilágyi István művei Magyarországon és fordításokban	508
Györffy Gábor:	
A romániai magyar könyvkiadás a kommunista hatalom szolgálatában (1944–1989)	516
Prohászka Rád Boróka:	
Narrated Time and the Time of Narration. Metaphorical layers of George Gaylord Simpson's <i>The Dechronization of</i> <i>Sam Magruder</i> Contrasted with Wells' <i>The Time Machine</i>	534

BŐLCSELET, TÖRTÉNET, IRODALOM

Rigán Lóránd:	
Erősz genealógiai mítoszának újplatonikus értelmezése	543
Ferencz Anna:	
Allegória és narrativizálás de Mannál	555
Zuh Deodáth:	
<i>A geometria eredete</i> francia recepciója	566

A kötet szerzői	607
Rezumate	608

Egy 18. századi hitvita: a marosvásárhelyi patikáriusné esete

Dolgozatom alapvetően problémafelvető szándékú: a 18. század első felének vallásos ponyva- és kéziratos irodalmára irányuló kérdéseket fogalmaz meg egy vitairat kapcsán.

A források

A kolozsvári Református Kollégium kéziratai között – ezeket ma a Kolozsvári Akadémiai Könyvtárban őrzik – található két másolata annak a válasznak, amelyet a marosvásárhelyi patikáriusné, egy bizonyos Beátrix katolizálásának okait adó (megszóltatása szerint édesanyjához címzett) levelére írt egy református férfi, talán Huszti András. Az egyik az Ms. R 1421-es jelzetű csonka kézirat (a többi fennmaradt példány alapján az utolsó fejezete, a *VIII ok* hiányzik, esetleg az utóirat), címe *A Nemes és Tisztességes Aszszornynak A mint tudjuk a M. Vásárhelyi Patikáriusnének Levelére Mellyben (: a mint irjak :) gyözhetetlen okait adta Edes Annyának miért állott a Romai Hitre, azoktol meg-gyözettetvén. Anyai Szelid Választétel*; a másik pedig az Ms. R 1114–15 jelzetű kolligátum második darabja, az *A Nemes és Nemzetes Aszszornynak Amint tudjuk a M. Vásárhelyi Patekariusnenak levelére Melyben (: amint irjak :) gyözhetetlen okait adta Edes Annyának miért állott a Romai Hitre, azoktol meg-gyözettetvén. Anyai Szelid Vallas Tétele* című teljes szövegű másolat.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kézirattárában – ma a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban – is fennmaradt a válasz egy valószínűleg 19. századi másolata, Ms. 452 a jelzete, címe pedig *A Nemes és Tisztességes Aszszornynak A mint tudjuk a M. Vásárhelyi Patikáriusnének Levelére Mellyben (: a' mint hamissan irják :) gyözhetetlen okait adta Edes Annyának miért állott a Romai Hitre, azoktol meg-gyözettetvén. Anyai Szelid Választétel* (az előbbtől formailag abban különbözik, hogy pár sornyi utóirat is tartozik hozzá).

A 18. század első felének vallásos ponyvanyomtatványai körébe sorolható, a patikáriusné, egy bizonyos Beátrix gyözhetetlen okait bemutató levél sajnos nem került elő, de a válasz másolatainak egybehangzó ál-

lítása szerint „az ugyan a Kolosvári Academiai Betűkkel 1742 ben nyomtattatott”, tehát a jezsuiták nyomdájában, míg a válasz „tsak kéz-irással és későre is u. m. 1743 ban iratott, mint hogy tsak mostan érkezett kezhez a nyomtatott level”. (Ms. R 1115)

A szerzők

Minden jel szerint a katolizálást megindokló irat magát a marosvásárhelyi patikáriusnét, Beatrixot vallotta szerzőjének. Róla ennél többet nem sikerült kiderítenem. A válasz azonban kétségbe vonja a nő szerzőségét, az Ms. R 1115-ös kézirat a *Reformatus és Reformata Olvasót* megszólítva ezzel kezd: „Ki tanulván, hogy ezt a Levelet melyre én itt Választ tettem PATER KADITS (: ez előtt M. Vasarhelyi most Kolosvári Jesuita :) írta és nyomtattatta ki az Ur Torotzkai György uram Költségével [...]”. Az Ms. R 1421-es jelzetű másolat majdnem szóról-szóra egyezik a fentebbiel, az Egyetemi Könyvtárban található azonban így fogalmaz: „Jésuita Páter Kádits fordította-el Religiojától ezt az Aszszonyt, kinek rút kurva híre forog fenn, vélem én, hogy a' Levélnek Secretariussa-is ez a' Jésuita vólt. Iratott e' Levél majd illendő Emberséggel, s úgy tanúltam-ki hogy Torotzkai György Ur adott költséget a' ki-nyomtattatásra.” (3^v) Az említett páter Kadits Kattich Mihály jezsuitával azonosítható, aki 1731-től 1734-ig, majd 1739 és 1741 között Marosvásárhelyen szolgált, 1742-ben került Kolozsvárra, ahol 1745-ig működött.¹ Toroczky György – torockószentgyörgyi birtokos nemes – nagyon is elképzelhető a mecénás szerepében, ismert ugyanis a katolikus egyházat támogató tevékenysége.²

A válasz szerzőjének kiléte bizonytalan, annak ellenére is, hogy az Akadémiai Könyvtár Ms. R 1115-ös jelzetű kézírata végére, a lap aljára a másoló odaírja azt is, hogy *NB. Opus Andreae Huszti Jur. Profess.*

¹ A Kattich által Kolozsváron betöltött funkciók: *praeses congregationis, catecheta, missionarius, bibliothecarius, operarius, praefectus spiritus, examinador candidatorum*. Minderre lásd: Ladislaus LUKACS S. I., *Catalogus generalis seu Nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Jesu (1551–1773)*, Institutum Historicum S. I., Romae, 1987–1988, II 690.

² Minden bizonnyal ő az, aki 1750-ben például a Torockószentgyörgy feletti hegyen feleségével együtt ferences kolostort építtetett. L.: NAGY Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, Pest, 1865, XI. 270.

Coll. Refor. Claudiop. (20) Huszti András, a kolozsvári Református Kollégium jogprofesszorát éppen 1742-ben érték támadások egyik munkája miatt, abban az évben ítélte el a Főkonzisztórium, megfosztották állásától és később ki is zárták a református egyházból.³ Semmi bizonyíték nincs arra, hogy 1743-ban hitvédelmi iratot készített volna,⁴ de nem is zárható ki, hiszen dogmatikai problémák miatt tiltották be *Oratio* című írását, nem pedig azért, mert magát a református egyházat támadta volna. Mitöbb, elképzelhető az is, hogy nem pusztán egy konvertáns ellen lépett fel e cáfolat megírásakor, hanem önmaga érdekében is, a biza-
lom visszaszerzése érdekében.

A másolók

A válasz fennmaradt három példánya négy kéz írását őrzi: az Ms. 452-es jelzetű másolatból négy oldalnyit egy személy, 21-et pedig egy másik személy írt le. Ezek a másolók ismeretlenek, ahogyan az Ms. R 1421-es jelzetű kéziraté is. Azt a példányt azonban, amelyben a cáfolatot Husztinak tulajdonítja a másoló, Dóbo József⁵ készítette. A kolligátum borítójának belső oldalán a tulajdonos bejegyzését olvashatjuk: *E. Libris Josephi Dobo de Alba Julia, Anno 1763 Die 9 [?] Junii*, első oldalának bal margóján pedig: *Bibliothecae Collegii Reformatae Claudiopol. dominii Jos. Dobo Nob. de Alba Julia*. A kézirat oszlop első írásának⁶ végén, az 55. oldal alján a má-

³ TÖRÖK István, *A kolozsvári ev. ref. collegium története*, Kolozsvár, 1905, II. 21–52.

⁴ Egyetlen bibliográfia sem említi ezt a munkáját, sem a régebbi vagy újabb vele foglalkozó szakirodalom: SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, Bp., 1896, IV 1464–1466; ZOVÁNYI Jenő, *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*, (szerk. dr. LADÁNYI Sándor), Bp., 1977, 271–272; *Új Magyar Irodalmi Lexikon*, főszerk. PÉTER László, Akadémiai, Bp., 1994, II 850; KOLOSVÁRY Bálint, *Huszti András erdélyi jogtanár és „Jurisprudentia Hungarico-Transylvanica” stb. című munkája (1734–1742)*, Kolozsvár, 1914; TÖRÖK 1905, 21–52.; W. KOVÁCS András, *A levéltárrendező és családtörténész Huszti András = Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2003, 261–274.

⁵ Valószínűleg azonos azzal a Dobó Józseffel, aki 18. században Kolozs megye táblabírája volt. L.: SZINNYEI 1893, II 916.

⁶ A kolligátum első darabja egy latin nyelvű, párbeszéd szerkezetű vitairat, címe: *Clipeus adversus Hostium Calumnias in reformatam Religionem*.

solás befejezésének időpontját is szükségesnek látja odaírni Dobó: *Descripta per me Josephum Dobo A[nn]o 1753. in Diebus Octombris. A Szelid Vallas Téték* tehát 1753 októbere után másolhatta be, legalább tíz évvel annak keletkezése után.

A Győzhetetlen okok⁷ és a válasz

Jobb híján a válasz másolataiból következtethetünk a patikáriusnének tulajdonított írásra, körülbelül 20 lapnyi lehetett a terjedelme, a cáfolat vége felé a 17. levélre hivatkozik a válaszoló, hogy az azon túl lévő néhány okra már nem tartja érdemesnek reagálni. Ezek nagy része megjelenik a válaszban, tehát fogalmat alkothatunk a *Győzhetetlen okok* érveiről, szerkezetéről. Ami a választ illeti, az egyszerűség kedvéért a Dobó-féle másolatból fogok idézni, azokban az esetekben, ahol ehhez képest eltérést mutat a másik kettő, akkor természetesen azokat külön idézem.

A válasz az olvasóhoz írt előszóval kezdődik *Reformatus és Reformata Olvaso* megszólítással. Fentebb már idéztem a szerzőre és mecénásra vonatkozó megjegyzést. A továbbiakban saját munkája elkészítésének okát és körülményeit taglalja a szerző: „hogy az a' Tudos Jesuita ha maga nem irta volna is /: noha ugy vélem hogy maga irta :/ és az a' jambor Papista Ur meltonak ítélte világ eleibe botsatani ezt a' léhás levelet, Én is meltonak ítéltem arra hogy egy Napott [!] vesztegetnék el a' Válasz Írásban holott nagyobb és hasznosabb dolgom igaz elég vagyon. mint-hogy [!] pedig vévén észre, hogy az a' nyomtatott Levél ide akadt szép értelmű Aszszony ember Atyankfiai kezében szükségesnek itéltem ki adni kéz írásba a mint válaszoltam ez Edes Anya kepeben. Valamint pedig a' Level olyan emberseggel vala irva két vagy három helyet ki válsztván, eppen nintsen benne szidalom, azért én is igyekezem szelid beszédet élni, noha tudom hogy ha szidalmaztatam is nem szabad vissza szidnom.” (2)

Az Egyetemi Könyvtárban található másolat bevezetőjének első része – mint fentebb már kiderült – némiképp eltér a másik kettőtől. Ha hihetünk neki, létezett egy másik válasz is: (3^v) „Hallottam, hogy ennek az Aposztatának Édes Annya B.⁸ Sz. Miklosrol íratott Választ a' Leá-

⁷ A továbbiakban így hivatkozom a Beátrix–Kattich-féle levélre, függetlenül attól, hogy valóban ez volt-e a címe.

⁸ Más kézírással, másszínű tintával feloldották: Bethlen; tehát Bethlenszentmiklósról van szó.

nyának, De olyan Iffju 's éles indúlatu Tudós Emberrel, a'ki semmi szelidséget nem tartott a' Választételben, el annyira: hogy a' Subsciptiot is így fordította: Ördögbe öltözött Béatrix; de nem illik Xtus' szolgájához hogy rixosus légyen; óh talám én sem tudtam meg-tartani az Apostoli szelidséget: bizony meg-szollíta engemet az én szolga társam, hogy holmiket változtatnék; s megis-tselekedtem egj nehany helyyt. De vélem hogy mások mégis nagyobb styli modestfát kívannának; azért azoknak tellyes szabadságok légjen as [!] íráson, változtassák azonk[éppen] láttják s tudják-meg-is, hogy ez az írás nem készült nyomtató pres alá: mert a Reformata Eccl[esi]a nem hogy illyennel, sőt jobb írásokkal-is terhelhetik; e' nélkül bizony nem szűkölködik."

A cáfolat nyolc pontba csoportosítja a *Győzhetetlen okok* érveit. A három másolatnak ez a része szinte szószerint megegyezik. *Beatrix Édes Léányom* a megszólítás mindhárom esetben, utána szinte azonnal a tárgyra térnek: „Te köszöntesz engemet Leveled kezdeteben minden jok(na)k kívánásával [...] Noha még is mint Anya kívánom hogy az Isten el tévelyedéséből teritsen az egyenes utra oh el tevelyedett Juhatska [...]

Ami nézi Leveled szavait.

Ilyen okát irod született vallásodtol el hajlásodnak, hogy egy 107 Esztendős könyvünket olvastad [...]” (3) A konvertáns nő (vagy az őt megjelenítő jezsuita) a hagyományoktól való elszakadással érvel: azzal, hogy több ünnepet ültek, volt kereszt a templom tetején stb. A válasz érvelése hasonló, egy másik könyvet, a „108 esztendős Chathecesisünket és a Helvetziai Confessiot” ajánlja figyelmébe. (4) További felemlgetett témák a „processiokra” járás (Mariacelbe Compostellaba), a szentek imádata (5), és megjegyzi, hogy „ez az első oka nem ellene mondhatatlan, mint irtak a Te Levelednek homlokára a' Kolosvári Typografiaban a Pater Jesuitak, mod nélkül bátran.” (6) A második ok a protestáns papok tévedéseire és személyes hibáira építi a felekezetváltás mellett szóló érvet, legalábbis ez derül ki a válaszból, amelyik előbb mindig összefoglalja a cáfolandó tételeket. A válasz szerzője Ezékiel jövendölésével érvel, miszerint az Isteni Tudomány egyre növekedik, és a reformátusok is fokozatosan tisztulnak meg bűneiktől és hibáiktól. Emellett a jezsuitákat kárhoztatja, mivel túl okosak, és megjegyzi, hogy épp ezért gyűlölik a többi katolikusok is őket, és ez fogja vesztüket is okozni, mint a „Templáriusoknak”, amint ezt „nem igen regen Pater Csato” meg is jövendölte egy református előtt Enyeden. (8) A harmadik ok a református vallás folytonosságát kéri

számon, azaz, hogy Kálvin előtt mért nem voltak protestánsok. Erre különböző tudós emberektől vett idézettel válaszol a cáfoló, illetve a Pápák bűneivel érvel. (9–10) Érdekes az ide csatolt másik érv „hogy penig a Te Papistasagodnak oka eleiben azt tetted hogy néked e Világban semmi részed nints s gyermeket sem adott Isten”; a válasz erre tömören az, hogy „a roszt féle kutyának köjkeiből nem jó hagyni s neked is jobb lett volna idetlen modra meg halnod mint hittől el szakadnod, ha meg nem térsz.” (11) A negyedik ok újfenn a kálvinista papok hibát sorolja, a válasz pedig a katolikus egyházban folyó ellenségeskedésekkel példálózik (dominikánusok vs. jezsuiták). (12) Az ötödik ok megállapítja, hogy a kálvinisták annyira sem bizonyíthatják hitüket a Szentírásból, mint az unitáriusok, a válasz pedig az unitáriusokkal való egy táborba álló Beatrixot kárhoztatja. (13) A hetedik ok a kálvinistákat azért marasztalja el, mert nem küldenek misszionáriusokat szerte a világba, és hogy csak a pénzért állnak prédikátornak, nem úgy, mint a katolikusok, ahol sok pap főrendi származású, de legalábbis gazdag család tagja; illetve a papi házasság és a teljes szolgálat inkompatibilitását emlegeti. A cáfolat Szent Péter családját, illetve a világban igen elterjedt kálvinista vallást ajánlja a félrevezetett asszony figyelmébe. (17–18) A nyolcadik ok azzal igazolja az áttérést, hogy Szent István és Szent Imre is katolikus hitre térítették a pogány magyarokat, nem egyébre. A válasz Szent Istvánnak fiához intézett szavait idézi, amelyeket a kálvinisták is elfogadnak. Itt kerül sor arra, hogy a Beatrix által a 17. levélen írt bálványozásnak mentegetésével már nem hajlandó disputálni a szerző, illetve „amik meg Leveled vége felé vadnak, mind tellyesek álnokságul és jelei annak mint hitetennek el a te Papjaid Tegedet, de nem meltók azok az Írások hogj tzikelyeként válaszolyak réájok”, mondván, hogy tévelygésének alapját már úgysis megcáfolta. (20)

Zárásképpen még megtudjuk: „én 17 Aprilis íráim réája ezt a választ 1743 ban Édes Anyád helyett, ki Tenéked talám így nem válaszolt [...]”. (20)

Az Egyetemi Könyvtárban levő példány végén egy utóirat is olvasható: „P. S. Ezen levelet édes Léányom olvasd értelemmel, 's oly Evangeliomi szelidséggel a mineművel íratott és ha ate Barátodnak meg mutatod is nem lesz ellenemre, tsak hogj tanúld meg-próbálni a Lelkedet 's meg-próbálván mindent, választani a'mi jó.” (25¹)

Kérdések és lehetőségek

Sajnos a katolizálás indokait bemutató levél nem került elő, pedig jó lenne tudni, hogy milyen halmazból válogatta épp azokat az okokat megcáfolás végett a válasz szerzője, amelyeket bemutatott. Így annyit lehet tudni, hogy éppen ezeket tartotta lényegesnek (vagy cáfolhatónak). A nyomtatás tényéről sem maradt fenn semmiféle bizonyíték, kivéve a válaszban ismertetett körülményeket, ezek alapján azonban valószínűsíthető a megjelenése. Az viszont nem, hogy milyen példányszámban nyomták ki. Túlságosan terjedelmes nem lehetett; az eddig ismert adatok alapján célközössége a (kolozsvári) polgárság, a városban vagy környéken élő nemesség (a nyomtatást egy birtokos nemes támogatja) és parasztság, főképpen ezeknek nőtagjai (asszonyoknak tulajdonítja a szerzősége). Hogy valóban nők olvasmányát is képezte, a válasz bevezetője is bizonyítja: asszonyember atyjafiai kezében látta először a szerző. Cseppet sem magas szintű érvelése ugyancsak azt támasztja alá, hogy a fentebb említett rétegek a célközösség. Minden jel arra mutat, hogy ez a nyomtatvány az volt, amit ma vallásos ponyvafüzetként tartunk számon.⁹ Az pedig, hogy az ellene írt válasz eddig három másolatban is előkerült (ráadásul az egyik valószínűleg már 19. században készült) azt jelzi, hogy volt rá igény (magára a hitvitára), legalábbis abban a közegben, amelyiknek szánták.

Hogyha elfogadjuk, hogy Huszti a válasz szerzője, akkor ez a befogadók egy másik csoportját is implikálja, mégpedig az értelmiségi réteget, függetlenül attól, hogy a szerző épp csak megcáfolja a félrevezetett asszony badarságait, mindössze egy nap alatt – ahogyan írja. A kéziratossal terjedéssel együtt jár a szerző anonimá válása, és nem is fontos, ha a terjedés tényére, a hasznátság és az igény jeleire figyelünk. Ha azonban a vita műfajából fakadó igényeket tartjuk szem előtt, például a hatékonyságot, akkor a szerző személye is fontos lehet. Hogy Husztinak akkoriban problémái voltak a református egyházzal, ez tulajdonképpen azt jelentette, hogy a püspök, illetve még néhány tanártársa nem kedvelték,

⁹ Bár a vitairat helyét már csak a vallásos ponyvafüzetek kategória peremterületén jelölik ki – sajnos különösebb magyarázat nélkül – a témával foglalkozó egyik legújabb feldolgozás szerzői: TÚSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *Vallásos ponyvanyomtatványok a XVIII században* = Uók, *Az egyházi irodalom műfajai a 17–18. században*, Argumentum, Bp., 2002, 242.

életrajzírója szerint talán éppen azért nem, mert túl népszerű volt a diákok meg a polgárok körében.¹⁰ Talán nem csak Dobó akkurátusságának tudható be, hogy odaírta a szerző nevét is a másolt mű alá, hanem annak is, hogy ez akkoriban pozitív többlettel bírt az olvasók szemében.

Nagyon hű másolatok készültek a válaszról, legalábbis erre lehet következtetni abból, hogy a három mennyire hasonlít egymáshoz, bár minden bizonytalansággal nem egy forrásból másolták őket. Csak a fentebb már idézett egyik bevezetés tér el a többitől: a kéziratban terjedő szövegek létmódjáról árul el valamit, illetve a használók és e szövegek viszonyát illusztrálja azzal, hogy változtatásra, javítgatásra buzdítja a további másolókat. A nyomtatott és a kéziratos munka viszonyára is rá lehet kérdezni a válasz szövege alapján, legérdekesebb az, hogy maga a cáfoló, illetve a másolók, befogadók hogyan érzékelhetik a kétfajta közeget. Az egyik kézirat szerint, „csak kézirattal és később is u. m. 1743-ban íratott”, a másik véleménye: „ez az írás nem készült nyomtatott pres alá: mert a Reformata Ecc[esi]a nem hogy ilyennel, sőt jobb írásokkal is terhelhetik; e' nélkül bizony nem szűkülökdi”. Az első, úgy tűnik, a nyomtatásban való megjelenést talán többre tartja, a második mintha arra mutatna rá, hogy ebben a mivoltban számára a megfelelő közeg éppen a kéziratosság. Kérdés az, hogy mit ért a jobb írások alatt, amiket emleget, milyen értelemben lehetnek jobbakk? Ugyanakkor már maga az is válasz a kérdésre, hogy magától értetődően kéziratban készül és terjed a válasz egy nyomtatott munkára, és feltételezhető, hogy a kéziratnak is ugyanaz volt a befogadó közössége (talán csak felekezeti szempontból tért el egy kicsit).

¹⁰ TÖRÖK 1905, 51.

Sz. Demeter Éva

Drepturile lingvistice si calculatorul

Drepturile lingvistice, ca parte integrantă a drepturilor omului înseamnă dreptul de a-ți însuși limba maternă, a o folosi în viața de zi cu zi, precum și dreptul de a învăța în limba maternă. În mod implicit, se înțelege prin asta însușirea limbii având în vedere ortografia ei. Premisa cercetării a fost că mijloacele de tehnologie lingvistică influențează ortografia individului, de aceea am încercat să aflăm obiceiurile școlărilor maghiari din România în privința utilizării calculatorului, acordând o atenție specială utilizării programelor pentru editarea textelor, respectiv a mijloacelor de tehnologie lingvistică. Sondajul care a fost realizat cu ajutorul chestionarelor în școlile mono- și bilingve din Transilvania s-a referit la faptul dacă aceste școli dispun de mijloacele tehnologice necesare pentru verificarea ortografiei, respectiv dacă elevii folosesc mijloacele de verificare de care dispun.

Zsemlyei Borbála

Sufixele diminutive ale limbii maghiare din Transilvania secolelor 16-19

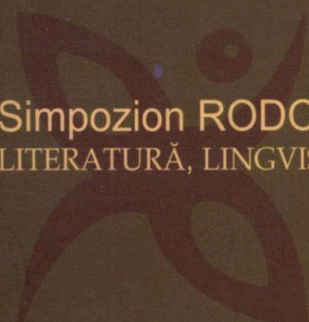
Scopul lucrării este analiza acelor cuvinte din limba maghiară veche folosită în Transilvania, care își alcătuiesc forma diminutivă cu ajutorul mai multor sufixe. Cercetarea a fost efectuată pe baza *Dicționarului istoric al limbii maghiare din Transilvania* (Erdélyi magyar szótörténeti tár), ales deoarece conține un material lingvistic bogat din care se pot trage concluzii referitoare la limba vorbită din perioada secolelor 16-19.

Dintre cele 64 de cuvinte analizate 55 (85,93%) au două, șapte (10,93%) trei, iar două (3,12%) mai mult de trei sufixe diminutive. Lucrarea reflectează asupra motivațiilor în alegerea unui sau altui sufix diminutiv și asupra diferențelor de sens și de folosire a diferitelor forme.

Baricz Ágnes

Polemică confesională în secolul al 18-lea: cazul soției apotecarului din Marosvásárhely (Târgu-Mureș).

Lucrarea – având la bază un singur caz de conversiune și consecințele acestuia – prezintă întrebări și probleme care au la origine relația dintre polemicele confesionale răspândite în manuscrise și tipărituri din prima parte a secolului al 18-lea în Transilvania.

Simpozion RODOSZ 2004-2005
LITERATURĂ, LINGVICĂ ȘI FILOSOFIE

